

УДК 334(477+520)

Тетяна Лахманюк

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СПІВПРАЦІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЯПОНІЄЮ (1991–2011 РР.)

У статті автор розглядає торгівельно-економічну співпрацю між Україною та Японією, акцентує увагу на договірно-правовій базі цих контактів, досліджує напрямки економічних зв'язків, їх зміст і пріоритети.

Ключові слова: Україна, Японія, торгівельно-економічна співпраця, відносини, зовнішня політика.

Зі здобуттям Україною незалежності розпочався активний процес формування нової моделі міждержавних відносин. В умовах розбудови й утвердження як України, так і Японії, виникає необхідність об'єктивно дослідити складний процес налагодження та розвитку українсько-японських двосторонніх відносин.

Актуальність започаткованого дослідження зумовлена тим, що наукових праць дослідницького спрямування з цієї проблематики в українській історіографії практично немає. Це пояснюється незначною віддаленістю у часі, незавершеністю процесу, варіативністю двосторонніх стосунків, що вимагає подальшого ґрунтовного, цілісного й об'єктивного вивчення. Однак закономірно, що ці питання в час розвитку оновленої державності України дедалі більше стають предметом дослідження учених. Окремі аспекти досліджуваної теми висвітлено у працях Ю. Костенка [5, с. 3–11; 6, с. 33–38], М. Кулініча [7, с. 54–58; 8], І. Мандрик, О. Іпатюк [9].

Метою дослідження є аналіз основних подій історії налагодження і розвитку українсько-японських міждержавних взаємин.

Завдання: висвітлити історико-політичні передумови та чинники налагодження українсько-японської співпраці у нових геополітичних умовах; дослідити основні тенденції процесу становлення і розвитку торгівельно-економічних зв'язків, механізми формування та реалізації повноцінних двосторонніх відносин; показати місце українсько-японських стосунків у структурі міжнародних відносин.

Об'єктом дослідження є історія міжнародних відносин і зовнішньої політики України та Японії у нових геополітичних умовах.

Предмет дослідження становлять головні напрямки і пріоритети торгівельно-економічних відносин між Україною та Японією, визначення основних закономірностей і тенденцій зародження та розвитку міждержавних взаємин, їх місце у структурі міжнародних відносин.

Японія – один із провідних фінансово-економічних і політичних центрів глобального значення. Вона – одна з найбільш високорозвинених країн світу, що займає друге місце у світі за економічною потужністю.

Для України співробітництво з цією країною є важливим чинником міжнародної стабільності як регіонального, так й глобального характеру. Тому актуальність цього дослідження обумовлена тим, що останнім часом відносини між Україною та Японією похвалилися. Незважаючи на те, що Японія далека від нас географічно, виробами її промисловості заповнена Україна, і збільшення обсягів японських інвестицій та розширення сфери співробітництва мало би величезне значення для розвитку вітчизняної економіки. Сучасні дослідження показують, що японський ринок відкритий для українського бізнесу, а український – для японського.

Японія хоче розвивати торгівельне й інвестиційне співробітництво з Україною, вона зацікавлена у закупівлі сировини, зокрема, для металургії в Україні, а також у розвитку торгівлі з Україною і в інвестуванні у розвиток української інфраструктури. На початку 90-х рр. співробітництву Японії з Україною заважала недостатня поінформованість японських бізнесменів про Україну [16, с. 224].

Подібну думку розділяють багато японських підприємців, які є учасниками українсько-японських ділових відносин. Беручи участь у семінарі "Економіка України: нові можливості для зміцнення співробітництва" ділові партнери з Японії відверто говорили про те, що наш ринок їх цікавить, але на ньому важко працювати [5, с. 6].

Розвитку торгівельних відносин між країнами сприяло створення в 1994 р. у структурі Японської федерації економічних організацій "Кейданрен" (з травня 2002 р. – Японська федерація бізнесу) Комітету ділового співробітництва з Україною ("Український комітет"). Фундаторами

зазначеного Комітету виступило близько 30 зацікавлених у співробітництві з Україною великих японських компаній [5, с. 6].

Починаючи з 1997 р. Україна щорічно отримує технічну допомогу від уряду Японії у рамках програми "Офіційна Допомога для Розвитку" (далі – ОДР) [5, с. 6].

ОДР Японії базується на наданні економічної допомоги країнам-реципієнтам за рахунок коштів, які виділяє уряд Японії, і складається з двох основних компонентів – фінансової допомоги (шляхом надання грантів) і кредитної допомоги. Визначення можливості надання країні кредитної допомоги у рамках ОДР здійснюється на основі статистичних підрахунків Міжнародного банку реконструкції та розвитку щодо ВВП на душу населення – рівень прибутковості країни. Кредитна допомога у рамках ОДР Японії передбачає надання довгострокових кредитів під пільгові. Кошти надаються через Японський банк міжнародного співробітництва, зазвичай, у існах на фінансування закупівлі товарів і послуг, необхідних для реалізації кредитних проектів у різноманітних секторах економіки (телекомунікації, транспорт, енергетика, промисловість й ін.) або конкретних підприємств. Перспективні інвестиційні українсько-японські проекти відносяться насамперед до галузі транспорту й енергетики. Українська сторона запропонувала декілька проектів для фінансування в рамках програми ОДР уряду Японії [5, с. 6].

Координація залучення в Україну фінансової допомоги у рамках програми ОДР Японії і надання пропозицій уряду України щодо напрямків її використання покладено на Міністерство економіки України. Перспективні інвестиційні українсько-японські проекти відносяться насамперед до галузі транспорту й енергетики. Українська сторона запропонувала декілька проектів для фінансування в рамках програми ОДР Уряду Японії [5, с. 6].

У Міністерстві економіки України в 2002 р., відповідно до наказу, створено координаційну раду з питань економічного співробітництва з Японією та схвалено її персональний склад [5, с. 6].

У торгівельному співробітництві важливе місце займають експортно-імпорتنі операції з українською продукцією кольорової і чорної металургії, сільського господарства, машинобудування.

Зовнішньоторгівельний оборот між Україною та Японією упродовж останніх років засвідчує сталу тенденцію до щорічного збільшення обсягів. Згідно зі статистикою Державної митної служби України, обсяг експортно-імпорتنих операцій між Україною і Японією у 2005 р. досяг 630,07 млн дол., збільшившись, порівняно з попереднім роком, на 20,6 %. При цьому український експорт зменшився на 18,1 % (до 82,01 млн дол.), а японський імпорт до України зріс на 29,9 % (до 548,06 млн дол.) [10, с. 13].

2005 рік став вирішальним щодо підписання протоколу погодження між Україною та Японією щодо доступу до ринків товарів і послуг України в контексті вступу нашої держави до СОТ [10, с. 13].

У 2006 р. розпочато співробітництво з Токійською фондовою біржею. У цьому контексті українська сторона зацікавлена у залученні досвіду японських експертів у розробку концепції ринку цінних паперів в Україні. Обидві сторони мають намір налагодити практику обміну фахівцями у зазначеній сфері.

Важливою є допомога у подоланні наслідків аварії на Чорнобильській АЕС як державними, так і громадськими організаціями Японії. У 1997 та 2000 рр. японський уряд здійснив внески у розмірі 45 млн дол. до проекту перетворення об'єкта "Укриття" в екологічно безпечну систему, а у 2004 р. збільшив свій внесок до відповідного фонду ще на 10 млн дол. [5, с. 8].

Основними предметами експорту Японії в Україну в 2006 р. були транспортні засоби (75,5 % від загального об'єму), машини й устаткування (8,5 %), прилади та апарати (4,8 %), електричні машини (3,8 %). Основними предметами імпорту Японії з України в 2006 р. були алюміній і вироби з алюмінію (34,3 %), товари хімічної промисловості (17,6 %), чорні метали (14,4 %), молоко та молочні продукти (12,8 %) [11].

Оскільки багато японських компаній здійснюють свою інвестиційну діяльність через свої офіси, що розташовані у Європі, тому багато інвестицій з японським капіталом реєструється як європейські. Наприклад, як у випадку з компанією "Japan Tobacco International Ukraine", материнська компанія якої розташована у Швейцарії і яка інвестувала понад 50 млн дол. у тютюнову фабрику в м. Кременчук [11]. Таким чином, реальний обсяг японських інвестицій в Україні може бути набагато більшим. Під терміном "компанії" розуміються філії, відділення, спільні підприємства, представництва й інші японські компанії, які здійснюють свою діяльність в Україні. Станом на січень 2007 р. в Україні проживали та здійснювали свою діяльність 24 японських бізнесмени (13 бізнесменів станом на січень 2006 р.) [11].

Японія як країна номер один у світі з розвитку і використання енергозберігаючих технологій представляє для нашої країни значний інтерес і можливості в цій сфері, зокрема у впровадженні проектів "зелених інвестицій". Японський бізнес зацікавлений у розвитку співробітництва в енергозбереженні, а також розвитку інфраструктури, розташуванні на території України виробничих потужностей. Проте слід відзначити, що цей інтерес недостатньо реалізується. Згідно з даними

Державного комітету статистики України станом на кінець 2010 р. загальний обсяг інвестицій в економіку України з Японії склав 131 млн дол., з яких 64,2 % або 84 млн дол. інвестовано у торгівлю та ремонт автомобілів і побутових виробів [11].

Лише 35,6 % або 47 млн дол. скеровано у переробну промисловість. Незважаючи на висловлену зацікавленість в інвестування у сільськогосподарський сектор, наразі немає офіційної інформації про реалізацію інвестпроектів у цій галузі. При цьому загальна сума безпосередніх іноземних інвестицій з Японії у 2010 р. склала 720 млрд дол., 27 з яких, значну частину, було спрямовано у країни Азії [11].

Основними вимогами й очікуваннями японського бізнесу щодо України є прозорість економіки, забезпечення стабільного сприятливого інвестиційного клімату, надання гарантій інвестиціям, у тому числі державних. Ці питання мають стати основою угоди про сприяння торгівлі й інвестиціям, яку в другій половині 2010 р. активно підтримувало посольство України в Японії. На теперішньому етапі через березневу катастрофу 2011 р. цілком можливо передбачити суттєве скорочення інвестиційної діяльності Японії за кордоном [11].

Упродовж першого кварталу 2011 р. спостерігалось збільшення обсягів двосторонньої українсько-японської торгівлі. Загальний товарообіг склав 226,46 млн дол., що на 61,43 млн дол. чи 37,2 % більше ніж за аналогічний період 2010 р. [11].

Український експорт в Японію традиційно характеризувався низьким ступенем переробки. Перше місце у структурі українського експорту посіли руди та концентрати залізни на суму 13,37 млн дол. або 48,08 % від загального обсягу українського експорту [11].

Друге місце з однаковими вартісними показниками розділили титан і вироби з титану на суму 5,07 млн дол. або 18,23 % і феросплави на таку ж суму. Необхідно зазначити, що за результатами першого кварталу 2011 р. експорт титану та виробів із титану в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року збільшився у 4,5 рази або на 3,94 млн дол. відповідно [11].

Третє місце посів алюміній необроблений з показником 1,98 млн дол. або 7,1 % від загального обсягу українського експорту, що на 41,9 % або на 1,43 млн дол. менше ніж у 2010 р. [11].

Четверте місце посіли водень, інертні гази й інші неметали, питома вага яких у першому кварталі 2011 р. збільшилася в 2,9 рази або до 0,65 млн дол. [11].

Продукти рослинного походження (кукурудза, ячмінь, пшениця), які у 2010 р. займали друге місце у структурі експорту, в першому кварталі 2011 р. в Японію не експортувалися [11].

Структура японського імпорту України мала наступну структуру: I місце – автомобілі, питома вага яких зросла з 40,7 % (1 кв. 2010 р.) до 70,2 % від загального імпорту японських товарів в Україну (1 кв. 2011 р.); II місце – шини та покришки, питома вага яких зросла з 2,7 % до 2,9 %; III місце – медична апаратура, питома вага якої зросла з 1,3 % до 2,4 %; IV місце – автозапчастини і комплектуючі, питома вага яких зменшилася з 1,6 % до 1,5 %; V місце – кокс нафтовий, бітум нафтовий та інші залишки від переробки нафти або нафтопродуктів, питома вага яких зменшилася з 2,5 % до 1,9 %; VI місце – двигуни внутрішнього згоряння, питома вага яких збільшилася з 0,48 % до 1,4 % [11].

Отже, у співробітництві між двома державами є і деякі проблеми, оскільки Україну як незалежну державу японці знають дуже мало. Найбільше негативів існує в інвестиційній сфері та у співробітництві між підприємствами. Наші підприємці поки що не стали надійними партнерами. До стримуючих чинників також відносяться особливості японського бізнес-етикету і національної психології, культури, що не мають безпосереднього відношення до оцінки політичних або економічних реалій України.

Незважаючи на деякі проблеми, у двосторонніх відносинах є значна кількість пріоритетів у співробітництві між країнами. Одним із позитивних моментів є те, що в Японії вартість фінансово-кредитних ресурсів є надзвичайно низькою порівняно з тією, яку пропонують будь-які інші держави чи фінансові інституції. Крім того, японські підприємства та компанії у багатьох галузях є справді технологічними лідерами. Тому в майбутньому, коли українська сторона вийде на рівень більш прогресивних напрямків співробітництва з Японією, це сприятиме технологічному прогресові української економіки.

Таким чином, торгівельно-економічні відносини між Україною і Японією можна охарактеризувати як досить динамічні та перспективні. Про це свідчать обсяги торгівлі між країнами, інвестиційні потоки, участь держав у різних міжнародних проектах. Країни є взаємовигідними партнерами. Україна з її багатими природними ресурсами і Японія зі своїми найновітнішими технологіями можуть стати стратегічними партнерами, незважаючи на значну віддаленість та різний рівень розвитку.

Список використаних джерел

1. Алексеева В. Стан співробітництва України з Японією: / В. Алексеева. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_EN_2008/Economics/31208.doc.htm.
2. Болтівець Я. С. Концепція створення "Арки

свободи і процвітання" у новому зовнішньополітичному курсі Японії / Я. С. Болтівець // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 4 (9) – С. 241–247. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/9/32.pdf>. 3. Гетьманчук О. Україна, Японія та корисні сусіди: / Олена Гетьманчук. – Режим доступу: http://dt.ua/POLITICS/ukrayina_yaponiya_ta_korisni_susidi-35069.html. 4. Гордієнко Л. Українсько-японські відносини на сучасному етапі / Л. Гордієнко // Вісн. Київ. ін-ту "Слов'янський ун-т". – К., 1998. – Вип. 1: Історія. Культура. Політол. Міжнар. відносини. – С. 37–46. 5. Костенко Ю. Україна– Японія: грані співробітництва / Ю. Костенко // Політика і час. – 2004. – № 9. – С. 3–11. 6. Костенко Ю. Українсько-японські відносини сьогодні / Ю. Костенко // Всесвіт. – 2004. – № 11/12. – С. 33–38. 7. Кулінич М. Україна і Японія: глобальне партнерство і ефективна двостороння взаємодія / М. Кулінич // Зовнішні справи. – № 1 – 2011. – С. 54–58. 8. Кулінич М. Японці бачать в Україні серйозного партнера / М. Кулінич. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/panorama-dnya/mikola-kulinich-yaponci-bachat-v-ukrayini-seryoznogo-partnera>. 9. Мандрик І. П. Основні напрями українсько-японського співробітництва / І. П. Мандрик, О. В. Іпатюк // Наковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – Випуск 7, 2007. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/nvnu/misnarod_vidnos/2007_7/2/6.pdf. 10. Нас дивує "японське диво", японців – наша недисциплінованість // Голос України. – № 84. – 12 травня 1999. – С. 13. 11. НІСД. Пріоритетні питання політики України щодо країн Азії: / Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/pyt_Azya-dbec8.pdf. 12. Посольство України в Японії. Українці підтримують моральний дух японців / Новини від 21.03. 2011. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/data/upload/news/japan/ua/55562>. 13. Пронь С. В. Україна та Японія: / Зовнішньополітичні відносини в ХХІ столітті / С. В. Пронь // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – Вип. 14. Режим доступу: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=461015>. 14. Резаненко В. Україна-Японія / В. Резаненко // Україна і Схід: панорама культурно-спільнотних взаємин. – К., 2001. – Вип. 1. – С. 160–182. 15. Сато Йошіхару. Наші держави ще недостатньо глибоко пізнали одна одну: / Урядовий кур'єр. – 15.01. 2011. – Режим доступу: <http://www.ukurier.gov.ua/uk/articles/pershij-sekretar-posolstva-yaponiyi-sato-joshiharu/p/>. 16. Соколенко С. І. Глобалізація і економіка України / С. І. Соколенко. – К.: Логос, 1999. – 568 с. 17. Японія – наш далекосхідний партнер // Україна і світ. – №191. – 16 жовтня 2002. – С. 6.

Татьяна Лахманюк

ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ УКРАИНОЙ И ЯПОНИЕЙ (1991–2011 ГГ.)

В статье автор рассматривает торгово-экономическое сотрудничество между Украиной и Японией, акцентирует внимание на договорно-правовой базе этих контактов, исследует направления экономических связей, их содержание и приоритеты.

Ключевые слова: Украина, Япония, торгово-экономическое сотрудничество, отношения, внешняя политика.

Tetyana Lakhmanyuk

BASIC TENDENCIES OF AUCTION-ECONOMIC COLLABORATION ARE BETWEEN UKRAINE AND JAPAN (1991–2011)

In the article an author examines an auction-economic collaboration between Ukraine and Japan, accents attention on the base of these contacts, probes directions of economic connections, their maintenance and priorities.

Key words: Ukraine, Japan, auction-economic collaboration, relations, foreign policy.